

**СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ
«НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНІ ЦІННОСТІ»****Олена ЯЦЕНКО, аспірант****Національний університет біоресурсів і природокористування України**E-mail: olenochka090696@gmail.com

Анотація. У статті здійснено аналіз наукових джерел з проблеми сутності «національно-патріотичних цінностей». Автор шляхом порівняння різноманітних джерел обґрунтовує визначення терміну «національно-патріотичні цінності», що включає в себе три складові: національний, патріотичний та цінність. В педагогічній діяльності зазвичай побутує поняття «національно-патріотичне виховання», яке також зараз є актуальним та дискусійним питанням буремності ХХІ століття. Проте, автор зосереджує увагу на терміні «патріотизм» як центральній цінності в комплексі національно-патріотичного виховання. Патріотизм може виступати не лише як ідеологія чи основа політичного життя держави, а насамперед моральними, духовними та культурно-історичними засадами життя народу. Тому завдання у формуванні національної ідеї, патріотизму та комплексу цінностей у молодого покоління покладається насамперед на педагога, який повинен оперувати знаннями історичного, культурного та духовного спрямування. Беззаперечним фактом залишається те, що на даний виховний і формуючий процес впливають події, які відбуваються навколо, що в свою чергу свідчить про нерозривність історії та формуванні цінностей громадянина держави. Автором також підкреслюється особливості формування патріотизму саме на прикладі українського народу. В даному випадку ми можемо розглядати допоміжний засіб – побудова пантеону героїв, духу козацьких часів і т. д. Проведено паралель між вітчизняними та іноземними дослідниками. Серед праць зарубіжжя можемо простежити цікаву тенденцію погляду на патріотизм як з позитивними наслідками, так і негативними. Дослідження показує, що патріотизм може виступати почуттям кожного громадянина, яке формується під впливом того, що особистість здатна ідентифікувати свою власну причетність до тієї чи іншої групи населення, тобто, свою історичну, мовну або культурну приналежність. Автор, зосереджуючи свою увагу на виховному процесі саме України, наводить приклад і навіть необхідність закріплення основ національно-патріотичного виховання на законодавчому рівні. Розуміння серйозності та докладання зусиль педагога у виховному процесі і є ключовим аспектом у формуванні свідомого громадянського суспільства.

Ключові слова: національно-патріотичний, патріотизм, виховання, цінності, національна ідея.

Актуальність (Introduction). З початком російсько-української війни 2014 року освітня структура нашої держави розпочала активну діяльність в напрямку національно-патріотичного виховання, розробки концепцій та методик. Освітня система України, насправді, зіткнулась з досить нелегким завданням. Найпершим завданням постало: зміна формату навчання і перепід-

готовки педагогів, адже у досить молодій державі все ще залишались відблиски радянської освітньої системи, яка за 70 років вплинула на свідомість людини та її сприйняття себе як громадянина.

2004 рік яскраво розкрив суспільство молодій державі зі сформованою громадянською позицією. Проте, 2013-2014 роки - період, коли українська студентська молодь виявила бажання до

інтеграції з ЄС. Після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну 2022 року та після закінчення війни, головне завдання буде полягати у формуванні патріота і гідного громадянина своєї держави у наступних поколіннях, і вмінням «приймати» суспільство тези про те, що росія споконвічно нищила український народ, його національні цінності, вирощувала директивний патріотизм до імперії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Аналіз останніх досліджень свідчить, що над проблемою саме національно-патріотичних цінностей працювала досить невелике коло дослідників, а більшою мірою над національно-патріотичним вихованням, яке в свою чергу дає початок для нових досліджень, а саме цінностей, на нашу думку, як складову виховання. В праці Н. Бондаренко та С. Касянчука надано визначення: «Національно-патріотичне виховання передбачає самоусвідомлення й самоідентифікацію українців; становлення пропозитивного світосприймання; світогляду, що ґрунтується на високих ідеалах служіння українському народові, формування патріота з глибоким розумінням громадянського обов'язку, готовності стати на захист материзни, здійснити героїчний подвиг задля збереження людського життя й процвітання Української держави; розвиток потреби у знанні правдивої історії України, бойових традицій, героїчних сторінок українського народу, його Збройних Сил в історичному минулому і в реальному часі; прагнення опанувати спеціальні військові та військово-технічні знання й готовність служити у Збройних Силах України; мотивацію щодо фізичного самовдосконалення»[9, с. 10]

Окрім поняття «виховання» побутує поняття «цінності». З. Дмитрук у своїй статті зазначає, що: «Цінності є основою діяльності суспільства та позиціонування закладу освіти засобами

новітніх технологій менеджменту особистості, своєрідним енергетичним джерелом та водночас будівельним матеріалом щодо розвитку та досягнення цілей...Цінності мають вплив не лише на долі окремих індивідів, але й визначають траєкторії руху суспільств, виконують найважливіші регулятивні функції в їх піднесенні або деградації.» [10, с. 46]

На нашу думку, серед усіх цінностей, чільне місце звісно посідає «патріотизм». Ми поділяємо думку І. Ящук та Н. Казакової про те, що: «Справжній патріотизм ґрунтується не на ідеології держави, а на світоглядних, духовно-моральних засадах. Такий патріотизм глибокий і укорінений. Може змінитися державний устрій, економічна система, ідеологія країни, зрештою, можуть відбутися політичні метаморфози у самій країні і з самою країною. Але світоглядні, релігійні, духовно-моральні засади життя народу, що складають сутність його історичного буття – залишаються незмінними.»[16, с. 24-25]

До сучасників педагогічної науки, які також займаються питанням патріотизму належать: В. Андрущенко [8], В. Гуменко [15], М. Дробноход [15], П. Коненко [11], А. Погрібний [12], І. Степанець [14] та ін.

Серед багатого переліку патріотичних цінностей, філософи та педагоги виділяють також поняття «гідність» та «національна ідея». Так, в статті В. Аксьонової трактується згадане поняття: «Гідність носія цивілізованої державної ідеї навіть альтернативне суспільство зумовлює поважати українську ідею як сучасну патріотичну цінність щодо універсального осмислення націократичного міфологізму. Патріотичною елітою використовується розуміння станів буття як аксіологічного сенсу духу козакофільства з історичним виокремленням підходів М. Гоголя, Т. Шевченка та І. Франка» [7, с. 9]

Зарубіжні дослідники теми національно-патріотичних цінностей також у своїх напрацюваннях звертають увагу

на поняття «патріотизму» як центральної і головної цінності та виховання громадянина в цілому. Так, М. Сардок у своїх працях «Анатомія патріотизму»/ «The anatomy of patriotism»[2] та «Довідник з патріотизму»/ «Handbook of patriotism» аналізує своїх попередників, які розвивали питання громадянства, національної ідеї, права, свободи і рівності. Проте, М. Сардок наголошує про те, що патріотизм як цінність, опинився на узбіччі уваги попередніх дослідників. В праці «Довідник патріотизму» М. Сардок говорить про патріотизм не лише як про позитивну цінність, але й про негативні сторони.[3]

Гал Аріелі у своїй публікації «Оцінки патріотизму в країнах, групах і сферах політики»/ «Evaluations of patriotism across countries, groups, and policy domains» здійснив описує дослідження на основі опитування в різних країнах і соціальних групах. Автор дійшов до висновку, що на сприйняття патріотизму впливає політичний устрій та ідеологія тієї чи іншої країни.[1]

Мета дослідження полягає в узагальненні вітчизняного та порівнянні із зарубіжним досвідом щодо сутності поняття «національно-патріотичний» в освітньому середовищі.

Методи (Methods). Аналіз, синтез, узагальнення, порівняння.

Результати (Results). Виходячи з ряду опрацьованих джерел, можемо стверджувати, що національно-патріотичні цінності включають в себе широкий спектр історико-культурних, релігійних, духовних та політичних складових. Опрацьовуючи монографію М. Розумного «Виклики національного самовизначення», автором зосереджується увага на процесах побудови державності України, яка має початись із національної ідентичності. Автор вказує, що національна ідентичність складається з:

- усвідомлення і визнання історичної і культурної самобутності українського народу;

- визнання громадянського принципу формування сучасної української

нації та її полікультурного, поліконфесійного, поліетнічного складу;

- врегулювання мовного питання за принципом розділення функцій державної мови та інших мов, що можуть виконувати, серед іншого, й роль засобу міжетнічної та міжнародної комунікації (принциповим є розмежування саме функцій, а не сфер вживання);

- розуміння того факту, що в сучасних умовах твориться нова форма української національної культури та національної самосвідомості, яка зберігає світоглядні, культурні елементи, успадковані представниками різних суб'єдентичностей від попередніх періодів, але має й принципово нові складові, що формуються під впливом нової політико-культурної суб'єктності України та досвіду співжиття різних груп в умовах української державності;

- мотивація до творення образу нової української культурної ідентичності як принципово діалогічної, що вимагає дотримання принципу взаємоповаги, передбачає культурне взаємозбагачення, має потенціал стрімкого розвитку та відкриває можливості творення нових культурних синтезів.[13, с. 48]

В свою чергу, можемо підкреслити, що дані складові національної ідентичності можуть виступати як ієрархічна структура національно-патріотичних цінностей, які варто виховувати в студентської молоді на сучасному етапі творення нової української нації.

Окрім цього, велику роль у формуванні національно-патріотичних цінностей відіграє законодавча діяльність держави, а саме розробка методик національно-патріотичного виховання. Серед таких нормативно-правових актів державного рівня, можемо назвати: Концепцію національно-патріотичного виховання в системі освіти України [4], Указ Президента України «Про стратегію національно-патріотичного виховання»[5], а також можемо послуговуватись Законом України «Про основні засади державної політики у сфері утвер-

дження української національної та громадянської ідентичності»[6]. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України формує головні завдання і мету перед освітньою системою: «На сучасному етапі розвитку України, коли існує пряма загроза денацифікації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей:

- повага до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України);
- активна участь у громадсько-політичному житті країни;
- верховенство права, повага до прав людини;
- готовності до природоохоронної діяльності;
- толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних та національно-мовних особливостей;
- готовність захищати суверенітет і територіальну цілісність України» [4]

Вагомим внеском у розвиток думки про необхідність розвитку національно-патріотичного виховання на основі національно-патріотичних цінностей, міститься в документі – Указі Президента України «Про стратегію національно-патріотичного виховання», а саме на період 2019-2025 року, мета якої базується на одному із пунктів: «формування національно-культурної громадянської ідентичності, національно-патріотичного світогляду, збереження та розвитку суспільно-державницьких та духовно-моральних цінностей Українського народу».[5]

Отже, поняття «національно-патріотичні цінності» має широкий спектр визначень, який в свою чергу включає в себе аналіз всіх складових цінностей.

Висновки і перспективи (Discussion). На основі аналізу та порівняння вітчизняних та зарубіжних джерел, автор дійшов висновку, що поняття «національно-патріотичні цінності» потребує більш ретельного дослідження, систематизацію всіх складових та конкретизацію на кожній із них. Проте, можемо зауважити, що все ж центральними об'єднуючими термінами є «патріотизм» та «національно-патріотичне виховання». Саме ці терміни є фундаментом для формування нової генерації українського свідомого суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ariely Gal (2017). Evaluations of patriotism across countries, groups, and policy domains. Journal of Ethnic and Migration Studies. Doi: 10.1080/1369183X.2017.1319761.
2. Sardoc Mitja (2017). The anatomy of patriotism. Anthropological notebooks, 23 (1): 43-55.
3. Sardoc, Mitja (ed.), 2020, Handbook of Patriotism, Cham: Springer.
4. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641. Із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 586 від 23.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
5. Указ Президента України Про Стратегію національно-патріотичного виховання від 18 травня 2019 року № 286/2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>
6. ЗАКОН УКРАЇНИ Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності від 13 грудня 2022 року № 2834 – IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>

7. Аксьонова В. (2018). Патріотизм-феномен парадигми комунікативного суспільства. Актуальні проблеми філософії та соціології, (10), 7-9 с.

8. Андрущенко В. Національний характер / В. Андрущенко, Ю. Руденко // Освіта. – 2011.-2-9 березня. – С. 10

9. Бондаренко Н., Косянчук С. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації [для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків]. Київ: Фенікс, 2022, 64 с.

10. Дмитрук З. Національно-патріотичні цінності в концептуальній основі процесу позиціонування закладу загальної середньої освіти на регіональному ринку освітніх послуг. – Позиціонування закладу освіти засобами новітніх технологій менеджменту: Матеріали Всеукраїнського науково-методологічного семінару 30 жовтня 2020 р. Київ – Бориспіль: ДЗВО «Університет менеджменту освіти». 2020, 219 с. URL: <http://umo.edu.ua/materiali-konferencij-nimp>

11. Кононенко П. Національна ідея, нація, націоналізм. – К., 2005. – 164 с.

12. Погрібний А. З глибини національного духу/ Анатолій Погрібний // А. ЖивАтенко-Піанків. Педагогічно-просвітницька праця Бориса Грінченка. – К. : Вид. центр «Просвіта», 1999. -176 с.

13. Розумний М. Виклики національного самовизначення : монографія / М. М. Розумний. – К. : НІСД, 2016. – 196 с.

14. Степанець І. Громадянсько-патріотичне виховання студентів засобами освітнього процесу у ВНЗ. Наукові записки кафедри педагогіки. 2017. Вип. 40. С. 172 – 179. URL: <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/download/14883/13901/>

15. Утверджуймо ідеологію патріотизму і державотворення / М. Стельмахович, В. Гуменко, М. Дробноход [та ін.] // Відкритий лист Президії АПН України та Міністерству освіти України // Освіта. – 1998. – 29 квітня – 6 травня – С. 3

16. Ящук І. Педагогічний інструментарій національно-патріотичного виховання / І. Ящук, Н. Казакова // Physical Culture and Sport: Scientific Perspective. – 2023. - № 1. – Р. 22-28 с.

REFERENCE

1. Ariely Gal (2017). Evaluations of patriotism across countries, groups, and policy domains. Journal of Ethnic and Migration Studies. Doi: 10.1080/1369183X.2017.1319761.

2. Sardos Mitja (2017). The anatomy of patriotism. Anthropological notebooks, 23 (1): 43-55.

3. Sardoc, Mitja (ed.), 2020, Handbook of Patriotism, Cham: Springer.

4. Pro deiaki pytannia natsionalno-patriotichnoho vykhovannia v zakladykh osvity Ukrainy ta vyznannia takym, shcho vtratyv chynnist, nakazu Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 16.06.2015 № 641. Iz zminamy, vnesenymy zghidno z Nakazom Ministerstva osvity i nauky № 586 vid 23.06.2022. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>

5. Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro Stratehiu natsionalno-patriotichnoho vykhovannia vid 18 travnia 2019 roku № 286/2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>

6. ZAKON UKRAINY Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti vid 13 hrudnia 2022 roku № 2834 – IX URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>

7. Aksonova V. (2018). Patriotyzm-fenomen paradyhmy komunikatyvnoho suspilstva. Aktualni problemy filosofii ta sotsiologii, (10), 7-9 s.

8. Andrushchenko V. Natsionalnyi kharakter / V. Andrushchenko, Yu. Rudenko // Osvita. – 2011.-2-9 bereznia. – S. 10
9. Bondarenko N., Kosianchuk S. Natsionalno-patriotychne vykhovannia u konteksti suchasnykh vyklykiv: metodychni rekomendatsii [dlia vchyteliv, metodystiv, avtoriv prohran i pidruchnykiv, naukovtsiv, vykladachiv, studentiv zakladiv profesiinoi y vyshchoi osvity, upravlintsiv, politykiv]. Kyiv: Feniks, 2022, 64 s.
10. Dmytruk Z. Natsionalno-patriotychni tsinnosti v kontseptualnii osnovi protsesu pozytsionuvannia zakladu zahalnoi serednoi osvity na rehionalnomu rynku osvitnikh posluh. – Pozytsionuvannia zakladu osvity zasobamy novitnikh tekhnolohii menedzhmentu: Materialy Vseukrainskoho naukovometodolohichnoho seminaru 30 zhovtnia 2020 r. Kyiv – Boryspil: DZVO «Universytet menedzhmentu osvity». 2020, 219 s. URL: <http://umo.edu.ua/materiali-konferencij-nimp>
11. Kononenko P. Natsionalna ideia, natsiia, natsionalizm. – K., 2005. – 164 s.
12. Pohribnyi A. Z hlybyny natsionalnoho dukhu/ Anatolii Pohribnyi // A. ZhyvAtenko-Piankiv. Pedahohichnoprosvitnytska pratsia Borysa Hrinchenka. – K. : Vyd. Tsentr «Prosvita», 1999. – 176 s.
13. Rozumnyi M. Vykylyky natsionalnoho samovyznachennia : monohrafiia / M. M. Rozumnyi. – K. : NISD, 2016. – 196 s.
14. Stepanets I. Hromadiansko-patriotychne vykhovannia studentiv zasobamy osvitnoho protsesu u VNZ. Naukovi zapysky kafedry pedahohiky. 2017. Vyp. 40. S. 172 – 179. URL: <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/download/14883/13901/>
15. Utverdzhui mo ideolohiiu patriotyzmu i derzhavotvorennia / M. Stelmakhovych, V. Humenko, M. Drobnokhod [ta in.] // Vidkryti lyst Prezydii APN Ukrainy ta Ministerstvu osvity Ukrainy // Osvita. – 1998. – 29 kvitnia – 6 travnia – S. 3
16. Yashchuk I. Pedahohichniy instrumentarii natsionalno-patriotychnoho vykhovannia / I. Yashchuk, N. Kazakova // Physical Culture and Sport: Scientific Perspective. – 2023. - № 1. – P. 22-28 s.

THE ESSENCE OF THE CONCEPT OF «NATIONAL-PATRIOTIC VALUES» Elena YATSENKO

Abstract. *The article analyzes scientific sources on the problem of essence of «national-patriotic values». The author, by comparing various sources, substantiates the definition of the term «national-patriotic values», which includes three components: national, patriotic and value. In pedagogical activity there is usually the concept of «national-patriotic education», which is also now an actual and controversial issue of the turbulence of the XXI century. However, the author focuses on the term «Patriotism» as a central value in the complex of national-patriotic education. Patriotism can act not only as an ideology or the basis of the political life of the state, but above all as moral, spiritual, cultural and historical foundations of the life of the people. Therefore, the task in the formation of a national idea, patriotism and a set of values among the younger generation is assigned primarily to the teacher, who must operate with historical, cultural and spiritual knowledge. The indisputable fact remains that this educational and formative process is influenced by events that occur around, which in turn testifies to the indissolubility of history and the formation of values of a citizen of the state. The author also points out the peculiarities of the formation of patriotism on the example of the Ukrainian people. In this case, we can consider an auxiliary means – the construction of a pantheon of heroes, the spirit of the Cossack times, etc. A parallel is*

drawn between domestic and foreign researchers. Among the works of foreign scholars, we can trace an interesting trend of looking at patriotism with both positive and negative consequences. The study shows that patriotism can be a feeling of every citizen, which is formed under the influence of the fact that a person is able to identify his or her own involvement in a particular population group, that is, his or her historical, linguistic or cultural affiliation. Focusing on the educational process in Ukraine, the author gives an example and even the need to consolidate the foundations of national-patriotic education at the legislative level. Understanding the seriousness and efforts of the teacher in the educational process is a key aspect in the formation of a conscious civil society.

Keywords: *national-patriotic, patriotism, upbringing, values, national idea.*